

HAZINIY IJODIDA LIRIK IFODA VA BADIY TALQIN**Ashurova Hamida Aliyor qizi**

O‘zbekiston Milliy Universiteti

Adabiyotshunoslik: (o‘zbek adabiyoti) mutaxassisligi

2-bosqich magistranti

mumtozijod@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Haziniy Xo‘qandiy ijodiy merosining g‘oyaviy xususiyatlari bilan birga badiiy jihatlar ham tahlil qilindi. G‘azallarining mavzu ko‘lami, g‘oyaviy yo‘nalishi, obrazlar tizimi (Ayyub alayhissalom misolida) tadqiq etildi. Talmeh she‘riy san‘ati qo‘llangan g‘azallaridan parchalar keltirilib, atroflicha ilmiy tomonlama izohlab berilgan.

Kalit so‘zlar: *Haziniy g‘azallari, mahorat, Ayyub (a.s.), tasavvuf, timsol, ramziy timsol, komillik.*

O‘zbek mumto adabiyotida Qo‘qon adabiy muhitining vujudga kelishi va taraqqiy etishi muhim adabiy jarayon hisoblanadi. Xususan, Haziniy Xo‘qandiy ijodiy merosining g‘oyaviy xususiyatlari bilan birga badiiy jihatlar ham ahamiyatlidir. Ma‘naviy san‘atlardan ayniqsa, talmeh Haziniy asarlarining deyarli hammasida uchraydi. Buning vositasida payg‘ambarlar real va afsonaviy shaxslarning ismlari; turli tarixiy voqea-qissalarga ishoralar berilgan. Masalan, “Йиғлар” radifli g‘azali hazaji musammani solim vaznida yozilgan:

Ризо бўлса ўшал Айюби собирдек балосига,

Адо айлаб вужудин кирмга, мажруҳ бадан йиғлар¹.

---

¹Хазиний. Тасаддуқ ё Расулуллоҳ. – Т.: Ёзувчи, 1992. – Б.35. 4-бет.

Haziniy an'anaviy ishqiy g'azallar yozish bilan birga tasavvuf ruhida ham asarlar yozgan. Uning ijodiy xazinasining ma'lum bir qismini Qur'on oyatlari hamda hadislariga da'vat qiluvchi asarlar tashkil qiladiki, bu xususiyat shoirga islomiy nuqtai nazardan ham alohida e'tibor ko'rsatilishini taqozo etadi. Haziniy she'riyatida hayotga, hayot hodisalariga munosabat ko'p hollarda o'ta original tarzda, uning o'zigagina xos yo'sinda ifodalanadi. Mumtoz shoirlar odatda o'zlaridan oldingi she'riyat namoyondalari asarlarida an'ana tusini olgan timsollarning biror yangi qirrasini ochish, uni o'z shoirona fikr parvozi bilan yuksaltirish yo'lidan boradilar. Shoirning yana bir g'azali hazaji musammani solim vaznida yozilgan bo'lib, unda vujudimga Ayyubi sobirdek qurtlar tushsa, taqdiriga rozi bo'lsam va menga rahm etsa, kechirsa degan ma'noni uqishimiz qiyin emas.

*Вужудимга тушуб қуртлар ўшал Айюби собирдек,
Қазосига ризо бўлсам, манго раҳм этса Гаффорим?¹.*

Haziniy she'rlarida diniy mavzu yetakchi. Lekin bu shunchaki din targ'ibi emas. Yuksak islomiy g'oyalar, birinchi navbatda, islomiy e'tiqod va axloq bilan yashash targ'ibidir. Komil inson targ'ibidir. Shu jihatdan undagi g'oyalar bir qadar tasavvufiy mazmun kasb etadi. Muallif buni yashirmaydi. U "ishqi majoziy" va "ishqi ilohiy" nisbatini yaxshi his qiladi. Bularni bir-biriga qarama-qarshi qo'ymaydi. Birini ikkinchisining davomi sifatida tushunadi. Ushbu g'azal ham ramali musammani mahzuf vaznida yozilgan:

*Ул Сафиюллоҳдек, ё раббано, деб йиғласам,
Ҳазрати Айюбдек ҳақни ризосин кўзласам,
Ё Халилulloҳдек ўғлумни қурбон айласам,
Мустафодек Маккадин чиқсам, Мадина кўзласам,
Бу Ҳазиний турмоққа бу ерда ночорим, эшит².*

---

1 Хазиний. Тасаддук ё Расулуллоҳ. – Т.: Ёзувчи, 1992. – Б.35. 9-бет.

2 Хазиний. Тасаддук ё Расулуллоҳ. – Т.: Ёзувчи, 1992. – Б.35. 19-бет.

Haq ishqida yurgan shoir o‘z ahvolini tasvirlashda Nuh to‘foni, Ayyub, Muso alayhissalom, Isoning nafasi, Yusuf, Zulayho, Odam, Havvo, Rustam, Doro, Skandar kabilarni esga oladi. Bular g‘azal mohiyatini ochib berishda xizmat qiladi. Allohga bo‘lgan ishq oshiqni turli sitamlarga duchor etsa ham u sabr va bardoshli bo‘lib yo‘lida davom etadi. G‘azal hazaji musammani solim vaznida yozilgan:

*Асар борму ўшал Нуҳи наби, Айюби донодин,
Худодин роз эшитган қўҳи Тур устида Мусодин,
Нафас таъсир қилгон мурдага Исо – Масиҳодин,
Жаҳон, оламга шуҳрат ҳазрати Юсуф, Зулайҳодин,
Ушал Одам ато, Ҳаввойн модар кетти, ким қолди,
Яна Рустам била Доро, Скандар кетти, ким қолди.¹*

Haziniy g‘azallarida shukronalik, Alloh borligiga, taqdiri azalga ishonish kabi masalalar yetakchi sanaladi. Har qanday og‘ir vaziyatda ham shoir shukr qiladi va o‘quvchini ham shunga undaydi. Uning ijodida shukronalikning yuksak cho‘qqisini ko‘rishimiz mumkin. Haziniyning o‘lmas g‘azallari o‘zining teran mazmuni, ibratomuz ma’nosi, baland badiiy mahorati bilan uyg‘unlashib ketgan. Bu mushtaraklikning sababi shoirning o‘z xalqi orzu- umidlarini, jahoniy ezgulik, go‘zallikni badiiy mahorat va poetik tarovat bilan kuylaganida, deb bilamiz. Bu olijanob xususiyat benazir shoirning durdona lirikasiga singib ketgan. Ulug‘ shoirimiz Haziniyning boy ijodiy merosi o‘z g‘oyaviy mazmuni va mundarijasiga ko‘ra umumbashariydir. Shoir ijodi o‘zining xalqchilligi, takrorlanmasligi, rang-barangligi bilan bizni o‘ziga jalb qiladiki, bu ta’siridan hech qachon chiqishga imkon topolmaymiz.

---

¹ Хазиний. Тасаддуқ ё Расулуллоҳ. – Т.: Ёзувчи, 1992. – Б.35. 19-бет.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Абдулахатов Н. Ва бошқ., Ҳазиний юрти. – Т.: Янги аср авлоди, 2010.
2. Amanova Z. Haziniy ijodida Muhammad payg‘ambar vasfi. – Т.: Navro‘z, 2017.
3. Ҳазиний. Тасаддуқ ё Расулulloҳ. – Т.: Ёзувчи, 1992. – Б.35.
4. Yusupov Sh. Haziniy To‘ra merosiga bir nazar. – Т.: Ma’naviyat, 1999.